

**XX ASRNING 80-YILLARIDA QASHQADARYO VILOYATIDAGI
IJTIMOIY JARAYONLAR (TABIIY GAZ SOHASI MISOLIDA)**

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2019-3-19>

Doniyev Sardor Ixtiyor o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada arxiv hujjatlari va davriy matbuot nashrlari asosida XX asrning 80-yillarida Qashqadaryo viloyatidagi ijtimoiy holat, jumladan viloyat aholisining tabiiy gaz bilan ta'minlanish darajasi qay holatda ekanligi, soha tizimidagi yutuq va kamchiliklar kabi masalalar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: sanoat, ishlab chiqarish, zavod, fabrika, tabiiy gaz, gazlashtirish, neft, kvartira, xonadon, aholi, ichimlik suvi.

**СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОЦЕДУРЫ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ В
80-Х ГОДАХ XX ВЕКА (СЕКТОР ПРИРОДНОГО ГАЗА)**

Дониев С.И.

**Преподаватель Чирчикского государственного
педагогического института**

АННОТАЦИЯ

В статье на основе архивных документов и периодической печати в Кашкадарьинской области, 80 лет социальной ситуации двадцатого века населения, в том числе регионального условия поставок природного газа отражаются в отрасли, как успехи и неудачи в системе.

Ключевые слова: промышленные, производственные, завод, мельница, природный газ, газ, нефть, квартиры, дома, люди, и питьевой воды.

**SOCIAL PROCEDURES IN KASHKADARYA REGION IN THE
80-YEARS OF XX CENTURY (THE SECTOR OF NATURAL GAS)**

Doniev S.I

Teacher of Chirchik State Pedagogical Institute

ANNOTATION

In the article on the basis of primary archival materials and means of information, were studied the history of the social situation the region of Kashkadarya, so the region's people supplied with natural gas and achievements and defects of this branch in the 80-years of XX century.

Key words: industry, making, factory, mill, natural gas, gas pipeline, oil, flat, homehold, population, drinking water.

Sovet davrida “turg‘unlik davri” deb ataladigan yillarda butun O‘zbekistonda bo‘lgani singari Qashqadaryo viloyatida ham ishlab chiqarish va sanoati rivojiga e‘tibor kuchayib, yangidan yangi sanoat korxonalari, fabrikalar, kombinatlar ishga tushirila boshlandi.

1979-80 yillarda Qashqadaryoda 12ta yirik sanoat korxonasi ishga tushirildi. Shahrisabz paxta tozalash va konserva zavodlari, Qarshi yog‘ zavodi rekonstruksiya qilinib qayta ta‘mirlandi. 200 ta texnik yangilik ishlab chiqarish joriy qilindi, 62ta yangi mahsulot o‘zlashtirildi. Xalqning moddiy farovonligini yaxshilashga 275 mln so‘m sarflandi. Xalqning daromadlari 322 mln so‘mga ko‘paydi. 11 ming oila yangi uylarga ko‘chib o‘tdi. Qishloq joylarida 7500 kvartira gazlashtirildi. Qarshi aeroportida Leningrad, Orenburg, Dushanbe, Andijon, Urganch yo‘nalishi bo‘yicha yangi havo yo‘llari ochildi. Qarshi va Shahrisabzda yangi aerovokzal va aeroport qurilishi boshlandi. Muborak gazdan oltingugurt ajratib olish zavodida gaz tozalash sexining ikkinchi navbati foydalanishga topshirildi. Shuningdek, respublikada eng yirik Sho‘rtangaz majmuining birinchi navbati, Beshkent, Nishon paxta tozalash zavodlari va Koson yog‘ ekstraksiya zavodlari ishga tushirildi [1].

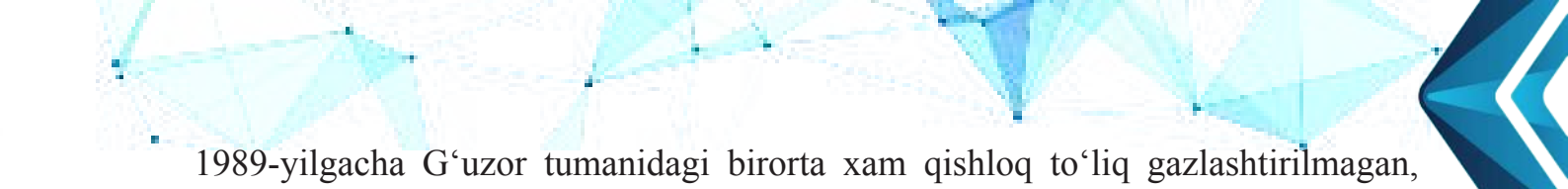
Tallimarjon suv omborining atrofida geologik izlanishlar natijasida topilgan gaz konlari zaxiralarining ko‘pligini hisobga olib, markaz hukumatining qarori bilan 1981-yilda Markaziy Osiyoda eng yirik hisoblangan Tallimarjon GRESi qurilishi boshlab yuborildi. Tallimarjon GRESining quvvati 3mln.200ming kv.t bo‘lib, uning tarkibida har qaysisi 800 ming kv.t bo‘lgan 4 ta energiya blok qurilishi ko‘zda tutilgan edi. Tallimarjon GRESining loyiha quvvatining summasi 500 mln so‘m edi [2]. O‘zbekiston hukumati quruvchilar oldiga xalq xo‘jaligi uchun zarur bo‘lgan ulkan inshootni bunyod etishni tezlashtirish vazifasini qo‘ydi. Quruvchilar yashab ishlashlari uchun yangi shaharcha Nuriston qo‘rg‘onini qurishni jadallashtirish lozimligini ta‘kidladi. O‘zbekiston hukumatining qaroriga asosan 1982-yilning oktabrida “ТаллимаржонГРЕСстрой (Tallimarjon GRES qurilish boshqarmasi)” tashkil etildi.

Aholi punktlari bosqichma-bosqich obodonlashtirib borildi. Qashqadaryoda 1984-yil mobaynida gazlashtirilgan kvartiralar 3,4 mingtaga va qishloq joylarida 3,6 mingtaga ko‘paydi [3]. Lekin bu ko‘rsatkichlar viloyatda umumiy hisob bo‘yicha yetarli emas edi. 1986-yil Qashqadaryoda qariyb 700 ta qishloq normal ichimlik suvi bilan ta‘minlanmagan. 150 ta qishloqda tabiiy gaz yo‘q edi.

1986-yilda G‘uzor tumanida ichimlik suvi muammosi pishib yetilgan. Aholini tabiiy gaz bilan ta‘minlash ham qoniqarsiz ahvolda bo‘lgan. Birgina G‘uzor shahar aholisining 45-50 foizi ichimlik suvi bilan ta‘minlangan [4] edi.

G‘uzor tumanida viloyatning ПМК-4 qurilish tashkiloti tabiiy gaz bilan ta‘minlash sohasida ish olib borsada, 1985-yilga ajratilgan 36 ming so‘m pul ПМК tomonidan to‘liq o‘zlashtirilmasdan qolib ketgan [5].

Qashqadaryo viloyatida 1987-88yillarda aholini ichimlik suvi bilan ta‘minlash maqsadida 35 mln so‘m pul sarflandi. Shu davrda Qashqadaryoda 250 km. yo‘l qurildi. 15 ming kvartira tabiiy gaz bilan ta‘minlandi [6]. Yangidan esa 5 ta salomatlik punktlari tashkil etildi .

1989-yilgacha G‘uzor tumanidagi birorta xam qishloq to‘liq gazlashtirilmagan, G‘uzor shahridagi bor yo‘g‘i 200 xonadon tabiiy gazdan foydalangan. 1989-yildan e‘tiboran shahardagi A.Navoiy, Kirov, Geolog ko‘chalariga gaz quvurlari tashlash va o‘tkazish ishlari amalga oshirilgan.

1989-yilga kelib G‘uzor tumanidagi qishloqlarni tabiiy gaz bilan ta‘minlashga dastlabki qadamlar qo‘yildi. “Partiya XX syezdi” kolxozida 3 km gaz quvuri yotqizildi. “Рассвет” xo‘jaligida 7 kilometrlik quvur yotqizish ishlari davom ettirildi. Lenin nomli davlat xo‘jaligida 32 km, Kuybishev nomli sovxozda 30 km, “Pachkamar” sovxozida 15 km, K.Marks nomli kolxozda 16 km tabiiy gaz quvuri yotqizishni 1991-yil rejasiga kiritildi [7].

1990-yil boshida Chiroqchi tumanidagi 21749 xonadondan atigi 13622 xonadon tabiiy gazdan foydalanmoqda edi. Afsuski, 7601 xonadon gazdan foydalanish uskunolari qurilgan bo‘lsada, gaz bilan ta‘minlanmagan edi.

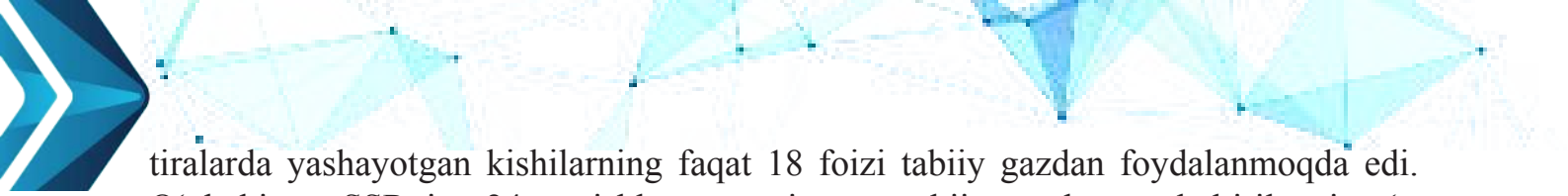
1990-yil 28-iyulda Birinchi Prezident I.A.Karimovning “O‘zbekiston SSR qishloq aholisini ichimlik suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlashni yaxshilash to‘g‘risida”gi farmoni o‘sha davrdagi eng dolzarb, tezda hal qilinishi kerak bo‘lgan muammolarni o‘z ichiga olgan hujjat edi [8]. Ushbu farmonda jumladan, shunday deyilgan: “O‘zbekiston SSR qishloq aholisini ichimlik suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlashni yaxshilash to‘g‘risida. Qishloqni ijtimoiy jihatdan obod qilishda yuz bergan katta qoloqlikni bartaraf etish yuzasidan amaliy chora-tadbirlarni bajarish maqsadida respublika qishloq aholisini 1990-1992 yillarda ichimlik suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlashni yaxshilash Davlat dasturini qabul qilish zarur deb hisoblayman”.

O‘zbekiston SSR Ministrlar Soveti mazkur masala yuzasidan tegishli qaror qabul qilsin, qishloq aholisini markazlashtirilgan tarzda suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlashni tubdan ko‘paytirishni ko‘zda tutsin. Ko‘rsatilgan davrda 1,7 million qishloq aholisiga vodoprovod tarmog‘idan ichimlik suv va qishloqdagi 330 mingta uy-joy hamda kvartiraga tabiiy gaz berish ta‘minlansin. Shu maqsadda suv bilan ta‘minlash ishlari hajmi 3 baravar va gazlashtirish ishlari hajmi 4 baravar oshirilsin.

Sovet va xo‘jalik idoralari respublikada gaz va vodoprovod tarmoqlarini qurishga qo‘shimcha moddiy-texnika resurslarini jalb etish uchun mamlakatning boshqa regionlari bilan bevosita shartnomalar tuzishi kengroq amalga oshirilsin, dasturni ro‘yobga chiqarishda ishtirok etayotgan mehnat jamoalari tashabbusi rag‘batlantirilsin. Bu ijtimoiy dasturnimoliyaviy va moddiy-texnikaviy resurslar bilan ustun darajada ta‘minlash yuzasidan sharoit yaratilsin.

O‘zbekiston SSR Ministrlar Soveti 1991-1993 yillar davomida har yili yanvar oyida O‘zbekiston SSR Prezidentini respublika qishloq aholisini ichimlik suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlashni yaxshilash dasturi qanday bajarilayotganligidan xabardor qilib tursin [9].

O‘zbekiston SSR Prezidentining yuqorida keltirilgan Farmoni respublika qishloq aholisining farovonligini yanada oshirishga, uning ichimlik suv va tabiiy gaz bilan ta‘minlanishini yaxshilashga qaratilgan edi. Darhaqiqat, 1990-yil iyulida O‘zbekistonning 5 milliondan ziyod qishloq aholisi toza ichimlik vodoprovod suvidan foydalanish imkoniyatiga ega emas edi. Respublika qishloqlaridagi uylar va kvar-

tiralarda yashayotgan kishilarning faqat 18 foizi tabiiy gazdan foydalanmoqda edi. O‘zbekiston SSRning 24 ta qishloq tumaniga esa tabiiy gaz hamon keltirilgani yo‘q edi. Gaz va neft o‘lkasi bo‘lmish Qashqadaryo viloyat aholisining atigi 20 foizi, shu jumladan qishloq aholisining bor yo‘g‘i 5 foizi tabiiy gazdan foydalanayotganligi mutlaqo qanoatsiz bir hol edi .

Xulosa sifatida aytganda, o‘sha davrda O‘zbekistonda ishlab chiqarilayotgan tabiiy gazning 84 foizi, neftning 46 foizi Qashqadaryo viloyati hududidan qazib olinib, respublika aholisining 40 foizi tabiiy gazdan foydalanayotgan bir vaqtda Qashqadaryoda bu ko‘rsatkich 2 baravarga kamligi sababini mutlaqo asoslab bo‘lmas edi. Aholining Sovet hokimiyatidan norozilik kayfiyatlari kundan kunga oshib bordi. Xalqning orzu-umidlari mustaqillikka erishishga bog‘liq bo‘lib qoldi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar ro‘yxati:

1. ҚВДАнинг Қарши филиали, 1-жамғарма, 15-рўйхат, 2-иш, 12-варақ.
2. ҚВДАнинг Қарши филиали, 1-жамғарма, 28-рўйхат, 3-иш, 45-варақ.
3. Қашқадарё ҳақиқати. 1985-йил 5-февраль.
4. ҚВДАнинг Ғузор филиали. 1-жамғарма, 1-рўйхат, 872-иш, 90-варақ.
5. ҚВДАнинг Қарши филиали. 1-жамғарма, 1-рўйхат, 146-иш, 2-варақ.
6. Қашқадарьинская правда. 10 декабря 1987-года.
7. Совет Ўзбекистони, 1990йил 31 июль.
8. Совет Ўзбекистони, 1990йил 31 июль.
9. Қашқадарё ҳақиқати, 1990йил 31-июль.